

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.084
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
докторові педагогічних наук,
професорові
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

РЕЦЕНЗІЯ

доктора історичних наук, професора, професора кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Савчука Бориса Петровича на дисертаційну роботу Бандури Лілі Романівни «Історіографія застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи у закладах вищої освіти України (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи

Сучасні суспільно-політичні виклики, які стоять перед національною системою освіти, потребують узагальнення нагромадженого наукового і теоретичного досвіду щодо її становища для визначення перспектив подальшої модернізації та розвитку. У такому контексті актуалізується потреба предметного дослідження історіографії застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів початкової школи до використання інноваційних технологій в організації освітнього процесу початкової школи України. Доцільність і необхідність розв'язання означеної проблеми зумовлюється потребою всебічного осмислення нагромадженого практичного та наукового досвіду з цієї проблеми, починаючи з 90-х рр. ХХ ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Доцільність вибору теми дисертаційного дослідження та її актуальність обґрунтовує те, що вона є складником науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

«Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 10 від 30.10.2018 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 01 від 30.01.2024 р.).

Аналіз основних параметрів дисертаційного дослідження

У «Вступі» досить чітко визначено і представлено основні параметри дослідження. Поряд із низкою суспільних, наукових, освітніх чинників, його актуальність Ліля Романівна справедливо обґрунтувала низкою суперечностей, зокрема, між вимогами в Концепції НУШ щодо застосування інноваційних технологій та рівнем історіографічного аналізу досліджень з означеної проблеми тощо.

Сприймаємо виразне окреслення предмета дослідження, який фокусує на доробку української педагогічної науки 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. про застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів початкової школи задля для поліпшення якості їх практичної підготовки та стимулювання розвитку наукових досліджень з означеної проблеми.

Погоджуємося з обґрунтованим визначенням хронологічних меж дослідження. За його умовну нижню межу взято ухвалу 1993 р. «Державну національну програму «Освіта», яка актуалізувала потребу застосування інноваційних технологій в діяльності закладів освіти різних типів, а за умовну верхню – лютнева 2021 р. ухвала Кабінету Міністрів України «Деякі питання цифрової трансформації», яка зумовила зміну парадигми та започаткувала якісно новий період розробки і дослідження проблеми застосування інноваційних технологій у ЗВО України.

Не викликає принципових зауважень формування мети дослідження, що полягає у здійсненні комплексного аналізу української педагогічної історіографії 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. про застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів початкової школи у ЗВО України. Її конкретизують завдання дослідження, які визначають його основні вектори та структуро-змістову спрямованість. Можемо констатувати, що дисертантка логічно і послідовно підійшла до їх розв'язання. Це виявилось в обґрунтуванні поняттєво-категорійного апарату дослідження та здійсненні класифікації його джерельної бази; розробці оригінальної періодизації історіографічного процесу нагромадження наукових знань про застосування інноваційних технологій під час підготовки вчителів початкової школи; визначенні шляхів використання нагромадженого українською наукою досвіду з досліджуваної проблеми для

вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи тощо.

Найбільш вагомі результати, здобуті в дисертаційному дослідженні

Дисертаційна робота підготовлена на солідній джерельній базі. Її основу становлять близько 320 різнопрофільних досліджень у вигляді монографій, дисертацій і авторефератів, наукових статей тощо. Їхнє нагромадження, систематизація, предметний творчий аналіз дали необхідне підґрунтя для розв'язання висунених у роботі завдань.

До вагомих здобутків авторки дисертаційного дослідження відносимо предметне з'ясування сутності його базових понять. При цьому вона не лише інтерпретує доробок інших науковців, а й у вимірі історіографії дослідження пропонує їх власні дефініції. Зокрема, базове поняття «історіографія застосування інноваційних технологій» трактується як сукупність різнопрофільних, різногалузевих праць, які відображають наукові знання про сутність, особливості, інші характеристики процесу розробки та застосування інноваційних технологій у педагогічній діяльності. Таким чином дослідниця реально спричинилася до розвитку терміносистеми української педагогічної науки, зокрема педагогічної історіографії.

Це стосується і запропонованої авторської класифікації джерельної бази дослідження, яка передбачає її поділ на першоджерела (нормативно-правові документи тощо) та історіографічні джерела (монографії, дисертації, автореферати, матеріали конференцій; навчальні посібники тощо). Щоправда, ця класифікація є небездоганною, що докладніше з'ясуємо далі.

Достатньо оригінальною, хоча, треба визнати, також не завжди обґрунтованою, виглядає запропонована авторкою періодизація процесу нагромадження знань з порушеної проблеми.

Доволі позитивним вважаємо реалізований Лілею Романівною концептуальний підхід щодо дослідження порушеної проблеми в динаміці, за окремими періодами. Дисертантка показала, що на першому етапі 1993-1999 рр. у дослідженнях українських науковців більше уваги зверталось на застосуванні освітніх технологій інноваційного характеру. Вектор їх розвитку змістився на вивчення проблеми переходу на модульно-рейтингову систему навчання, ознайомлення студентів з комп'ютерною технікою та комп'ютеризацію закладів освіти. Доведено, що в наукових розвідках дедалі активніше обговорювалося питання трансформації традиційної системи навчання, яка була орієнтована на засвоєння великого обсягу інформації та не забезпечувала належного рівня готовності до майбутньої професії. Науковці актуалізували питання диференційованого підходу до навчання та спрямували зусилля на осмислення

сутності феномену інноваційних технологій.

Загалом можемо погодитися з запропонованою дисертанткою реконструкцією історіографічного процесу 2000–2016 рр., коли в дослідженнях українських науковців відбулася зміна освітньої парадигми в напрямі вивчення освітніх процесів в руслі євроінтеграційних прагнень України. У спектрі досліджень цього періоду виокремлено напрями, що стосуються обґрунтування теоретико-методологічних засад підготовки майбутнього вчителя початкової школи в контексті розвитку інноваційних технологій та застосування різних напрямів організації освітнього процесу. Авторка виявила, що в доробку українських науковців, окрім модульного та диференційованого навчання, з'явилися студії щодо нових різновидів освітніх технологій, а саме: проєктних, інтерактивних, розвивальних, технологій ситуативного підходу та ін.

Відтак у роботі показано, що в працях 2017–2021 рр. акценти змінилися на вивчення нових можливостей застосування цифрових технологій навчання, які уможливили зробити освітній процес більш якісним і цікавим для майбутніх фахівців. Еволюцію використання інших інноваційних педагогічних технологій у наукових розвідках авторка пояснює інтенсивним розвитком онлайн-освіти; розширенням доступу до великих обсягів інформації тощо. Це дало підстави для проведення ґрунтовних об'єктивних досліджень та поліпшення комунікації щодо обміну науковими знаннями.

Чи не найбільш вдалим у рецензованій роботі вважаємо визначення здобувачкою можливостей творчого використання проаналізованого наукового досвіду для поліпшення практичної діяльності щодо застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів початкової школи у ЗВО України. Це виявилось в тому, що зібраний та узагальнений науково-теоретичний і фактологічний матеріал може слугувати підґрунтям для поліпшення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи загалом та в ракурсі використання ними інноваційних освітніх технологій зокрема. Про це свідчить розроблений елективний курс «Дискусійні питання застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи (історіографія дослідження)», що спрямований на ознайомлення здобувачів вищої освіти та учителів початкової школи з доробком української педагогічної науки про застосування інноваційних технологій у ЗВО. Продуктивним і корисним вважаємо розроблену концепцію сторінки в соціальній мережі «Інстаграм» для пошуку інформації, що стосується історіографії використання інноваційних технологій у ЗВО. Для підготовки майбутніх педагогів та професійної діяльності дипломованих учителів може бути корисним представлений дисертанткою бібліографічний показник «Застосування інноваційних технологій у підготовці вчителів початкової школи у ЗВО». Це ж стосується і напрацьованих

методичних рекомендацій для використання праць сучасних дослідників з проблеми застосування інноваційних технологій у практиці підготовки вчителів початкової школи. Також відзначмо, що результати дослідження, як свідчать відповідні документи, пройшли належне впровадження в освітньому процесі низки закладів вищої освіти України.

Відомості про дотримання академічної доброчесності

За результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць можна зробити висновок про відсутність порушення Лілією Романівною Бандурою вимог академічної доброчесності. Це дає змогу стверджувати, що її дисертація є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням. Воно має високий рівень наукової новизни та практичну спрямованість.

Загалом схвалюємо стратегію і тактику наукового пошуку авторки рецензованої дисертації, результати її дослідження, запропоновані висновки. Водночас у межах наукової дискусії вважаємо за потрібне висловити деякі побажання та вказати на окремі контроверсійні положення, які, можливо, потребують додаткових пояснень..

1. Мусимо вказати, що дисертантка подекуди вдається не до аналізу історіографічних джерел, а самого процесу запровадження інноваційних технологій у професійну підготовку майбутніх педагогів. Це предметно виявилось в характеристиці етапів розробленої періодизації. Приміром, стверджується, що для третього етапу історіографічного процесу 2017-2021 рр. «характерна цифровізація та застосування інноваційних технологій відповідно до вимог Концепції Нової української школи» і т. ін. Тобто акцентується на аналізі особливостей історіографічного аспекту, а не на процесі нагромадження наукових знань із порушеної проблеми.

2. Схвалюємо здійснений авторкою поділ документальної бази дослідження на першоджерела та історіографічні джерела, позаяк вони дають різну за змістом і характером інформацію, що переважно не враховується в історико-педагогічних студіях. Водночас, вважаємо, що запропонована класифікація джерельної бази дослідження містить окремі дискусійні моменти та могла бути дещо досконалішою. По-перше, серед першоджерел вказуються лише законодавчі і нормативно-правові документи, тож сюди було б доречно включити і науково-методичні матеріали (освітні стандарти, освітні програми, навчальні плани тощо). По-друге, до історіографічних джерел дисертантка цілком правильно включила монографії, дисертації, автореферати, матеріали конференцій; навчальні посібники. Але при цьому чомусь не вказує наукові статті, які стали важливим історіографічним джерелом дослідження. Можливо, наукові статті авторка ототожнила з «періодичними виданнями», але в цьому

випадку таке твердження є не зовсім коректним. Останнє стосується і віднесення до історіографічних джерел «педагогічного досвіду», який за сутністю і змістом є першоджерела та інтернет-джерела, які є різними за змістом, походженням тощо. Уважаємо, що врахування таких моментів має важливе принципове значення для історіографічного дослідження.

3. Четверте завдання дисертації полягає у визначенні можливостей «творчого використання історіографічного доробку про застосування інноваційних технологій у підготовці вчителів початкової школи в удосконаленні системи підготовки майбутнього вчителя початкової школи та розвитку історико-педагогічних досліджень з означеної проблеми». У такому ж дусі цілком слушно сформульована і назва підрозділу 3.1. У ньому бачимо вдалий показ шляхів використання результатів дослідження для вдосконаленні системи підготовки майбутнього вчителя. Однак використання результатів дисертації в розвитку історико-педагогічних досліджень з означеної проблеми висвітлено дещо фрагментарно.

4. Так само хотілося б, щоб дисертантка, спираючись на результати свого дослідження, розширила і прояснила такі два аспекти. Перший стосується увиразнення основних прогалин, недостатнього вивчення українськими науковцями певних (важливих) аспектів порушеної проблеми. Другий аспект полягає в персоніфікації історіографічного процесу, тобто чіткого показу, які дослідники зробили важливий (найбільший) внесок у вивчення певних (конкретних) проблем використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів початкових класів у ЗВО.

5. Насамкінець висловимо ще одне важливе для педагога-історіографа побажання. Вважаємо, що потрібно більш критично (і, безумовно, коректно) аналізувати і оцінювати доробок українських науковців, причому не стільки в персональному, скільки в загальному сенсі. Поряд із безсумнівними здобутками українських науковців щодо вивчення проблеми застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи у закладах вищої освіти України в 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст., потрібно коректно, але сміливіше виявляти і вказувати на недоліки та прогалини у вивченні цієї проблеми. У руслі інтеграції України у європейський освітній простір доцільним і перспективним вважаємо зіставлення (порівняння) підходів і доробку українських та зарубіжних науковців щодо порушеної проблеми.

Висловлені рекомендації та окремі зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

Зважаючи на сказане, констатуємо: рецензована дисертаційна робота Бандури Лілі Романівни «Історіографія застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи у закладах

вищої освіти України (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)» є самостійним, завершеним дослідженням та відзначається науковою новизною, має теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її авторка, Бандура Лілія Романівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та освітнього
менеджменту імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Борис САВЧУК